

Barnet ved bækken

Den del af Himmerland, der afgrænses af Øster Å og gennemstrømmes af Guldbækken, den meget vandførende og visse steder rivende å, der løber fra Hæsum til lidt nord for Svenstrup, var min tumleplads, fra jeg var 6 år, til jeg var 16. Endnu i dag ligger engene som en uberørt enklave, et stykke Himmerland, som ikke har forandret sig de sidste 1000 år, og som vel heller ikke de næste år vil blive påvirket af udviklingen.

Her, hvor "åen er engens næste", kan der ikke bygges. Jeg gik, så sent som i 1985, turen langs vandløbene, og hver en kampesten og grusbanke på bunden af åløbet ligger nøjagtig som for 40 år siden. Den aflange sten ved skolebroen mellem Godthåb og Svenstrup brød stadigvæk vandet, og minsandten, om der ikke stod en dejlig bækørred i bagvandet, som der altid gjorde dengang.

Min far og mor og vi fem børn flyttede til Svenstrup i 1946. Min far, Niels Buch, født i Vejstrup ved Kolding i 1902, var pølsemester på Koopmanns Svineslagteri i Aalborg, men i 46 ønskede han at blive selvstændig og købte så en slagterforretning i Svenstrup. Min far og mor var flittige mennesker, og hurtigt blev forretningen arbejdet op. Min far kørte 'kødtur' og besøgte om torsdagen 100 husstande i Voldsted og omegne, og om fredagen besøgte han 150 steder i Dall og Ferslev. I fyrrerne havde så godt som ingen folk hverken køleskab eller fryser, så der var meget at bestille for en slagter, der turde bide til bollen. Og det gjorde min far. Han var altid den første, som ventede på, at der blev lukket op på Nr. Sundby Svineslagteri kl. 6 om morgenen, når der skulle købes svin. Sommetider fik jeg lov at komme med, og kl. 5 vækkede min far mig med et klart: "Morgenstund har guld i mund, Anker!" Og på turen i bilen sang han og jeg næsten altid en af Weyses og Ingemanns morgensange. Jeg nød det dengang, men senere som voksen kan jeg rigtig se, hvor dejligt og sjældent den slags er.

Min far var meget musikalsk. Han spillede violin, ligesom hans far og bedstefar havde gjort det, så det var ganske naturligt, at jeg skulle spille violin også. Min farfar, Hans Anker Buch, f. 1850, købte i 1870 en violin i Flensborg. Den stod altid på skænken i vores fine stue, og den måtte vi børn ikke røre. Alligevel skulle jeg næsten hver dag hen og pille ved den, og endelig fik jeg en violin i julegave, da jeg var 8 år. Min far kunne dog ikke vente; han gav mig den 4 dage før juleaften! I løbet af de næste dage øvede jeg på mit dejlige instrument, som far havde købt hos violinbygger Rossmeisl i Aalborg for 50 kr., og da juleaften kom, kunne jeg spille med på nogle af julesalmerne, som vi sang omkring træet.

Nu var det så heldigt, at koncertmesteren i Aalborg Byorkester netop boede i Svenstrup. Det var den navnkundige, fremragende pædagog Rolf Kjeldahl, som ved siden af sit arbejde med musikken havde en stor frugtplantage vest for byen. Det var jo et stort held, at jeg kunne få timer hos ham. Jeg har senere studeret hos vor tids største violinpædagog i New York, men jeg har aldrig mødt en violinlærer, der som Kjeldahl kunne 'lege' med stykkerne og altid finde på noget nyt, som var interessant for en dreng i 8-10 års alderen. Min far var samtidig ret streng med, at øvelserne skulle passes. Skulle vi til Blokhuse og bade søndag eftermiddag, ja, så skulle jeg øve færdig om formiddagen. Hvis jeg var nede ved åen for at sætte natsnøre til ålefiskeri og havde glemt alt om violinen, så kom far ofte og hentede mig. Jeg kan endnu se ham for mig i sin hvide, flagrende slagterkittel, når han råbte med meget kraftig stemme: 'Anker, du skal hjem og øve!' Så var det bare om at smide alle remedierne fra sig og løbe hjem. Far var ud af en militærfamilie, så der var ikke noget med at daske op til cyklen. Det skulle gå tjept, og jeg blev næsten altid mødt med et: 'Når jeg betaler fyrreogtyve kroner om måneden, for at du kan gå hos Kjeldahl, så skal du dælendundremig også øve!'

Vores far og mor var kærlige forældre, og hjemme var der altid varme og åbenhed; de forlangte ærlighed, og at hver især skulle overholde sine pligter.

Jeg er født d. 25. marts og begyndte i skolen d. 1. april, så jeg var kun 5 dage over 6 år, da jeg kom i 1. klasse. I Svenstrup Skole havde jeg en dejlig tid. Jeg fik hurtigt kammerater og havde min daglige gang på gården Højvang, hvor familien Brøndum boede. Der var 10 børn, flest drenge, så der var godt at komme. (Hjemme havde jeg 4 søstre!) Det blev til næsten daglige besøg på Højvang, og jeg tror, at jeg har lugtet af ko- og svinestald de 300 ud af årets 365 dage! Asger Brøndum og jeg var de yngste, så vi havde en problemfri barndom på gården og fandt på mange herlige lege sammen. Men vi var også med i engen, når der skulle skæres tørv. Vi bar de store, tunge kurve med ostemad og kaffe ud til folkene, som høstede med selvbinderen. Vi skulle samle æg, hente kørerne hjem til malkning, løbe ærinder og 'ligge i kartoflerne'. Ja, vi børn SKULLE noget dengang. Egentlig skelnede vi ikke så skarpt imellem, hvad der var arbejde, og hvad der var leg. Vi var på en måde dejligt tvunget til at lege, da der jo hverken var fjernsyn eller andre former for 'passiv underholdning'. Vores arbejde foregik i leg. Vejen var fuld af børn. Der var ingen børnehave eller fritidshjem i Svenstrup. Der var overhovedet ikke et behov for den slags, da der altid var en mor, som kunne sætte et plaster på, lave saftvand og sukkermadder i utide eller give sig tid til at lytte til, hvor langt vi nu var kommet med vores hule.

I skolen i Svenstrup kunne der også leges mange flere lege end i dag, hvor skolegården er asfalteret. Så snart forårssolen kom, kunne vi 'hugge i land'. Det foregik med en kniv, og hvis den blev kastet rigtigt, kunne man rane et stort stykke af modpartens land. Det kunne være svært, hvis modparten havde taget så meget af ens land, at man selv kun lige havde plads til et ben. Omvendt var det jo også svært at ramme et lille land med kniven. Trådte man udenfor, var man 'nysser'. Vi kunne også lave smukke, glatte huller i den bløde forårsjord og spille lerkugler derned i.

Klasserne var store. I min var vi 35 elever, og det er lærerens fortjeneste, at de fleste elever forlod skolen med et godt udbytte. Den undervisning vi fik, var ikke baseret på frygt eller streng disciplin. De fleste af os havde en disciplin hjemmefra. Vi syntes, det var spændende, når læreren tog et af Steffensens iagttagelsesbilleder frem og f.eks. fortalte om en vikingeboplads i 2 stive timer! Ind imellem sang vi om Kong Skjold og andre kunne traktere violinen. Den lå oppe på skabet i skolestuen sammen med spanskrøret. Men i vores skole var det kun violinen, der blev taget ned fra hylden.

I en klasse dengang gik alle børn, lige fra højt begavede til åndssvage. Læreren skulle, og kunne også, styre det hele. Det er egentlig utroligt, hvor godt det lod sig gøre.

Sommetider listede vi os til at spørge, om vi måtte se en film, og så sagde lærer Espersen, som var førstelæreren, måske: 'Så kan Asger og Anker gå ned til købmand Toft og se, om filmapparatet er kommet fra Ellidshøjs Skole'. (Apparatet gik på skift mellem flere skoler i Himmerland). Vi fik det så bakset op på en pedal på en hældende cykel og blevet hyldet som helte, når vi kom slæbende med den tunge sag ind gennem skolegården. Rejsefilm fra de varme lande imponerede os dybt. Vi kunne snakke i mange frikvarterer om alt det fremmede, og vi sad så pænt under forestillingen, at et ønske om at se filmen baglæns blev imødekommet. Vi lå flade af grin, når f.eks. røgen blev suget tilbage i skorstenen igen! Jo, min skolegang var sorgløs, men sådan har det jo nok ikke været for alle. Jeg husker tydeligt en pige i 4. klasse. Hun havde hver dag 8 stykker tykt grovbrød med billig

ost i sin madpakke. Hvert forår blev hun klippet næsten skaldet. Det har ikke været morsomt for hende, og hun blev også drillet meget. Mobning eksisterede også dengang.

Violinen tog mere og mere af min tid, og mine forældre bakkede mig op undervejs, så jeg blev mere og mere interesseret. Hvert år, fra jeg var 11 år, fik jeg en tur til København, alene! Jeg rejste med 'Jens Bang', natbåden, som ankom til hovedstaden kl. 8 om morgenen. Far havde længe forinden undersøgt, hvad der var af opera på Det kgl. Teater, og jeg fik en seddel med i lommen med søndagens aktiviteter i byen. På seddelen kunne der stå:

kl. 10: Statens Museum for Kunst.

kl. 12: Glyptoteket.

kl. 15: Eftermiddagskoncert i Radiohuset.

kl. 20: Rossinis 'Askepot' på Det kgl. Teater.

Det er ikke enhver slagter, som sender sin 11-årige søn alene til København!

Men tilbage til byen Svenstrup. I dag er den stort set vokset sammen med Aalborg, men i fyrrerne var den et lille, lukket samfund. Vi kendte stort set hinanden alle sammen, 'vejmanden', 'pedellen', 'elektrikeren' osv. alle vidste, hvem der taltes om. Hver by har sine originaler og folk med besynderlige tilnavne. I min barndomsby var der bl.a. 'Kit-Poul'. Han reparerede folks vinduer og var en slags glarmester. 'Hallo-Hansen' var en lille, elegant gammel mand, som hilste alle med et britisk 'Hello'. Han havde vist nok gjort tjeneste i den britiske hær. 'Sving-Metha', som svang flot med armene, når hun vimsede gennem gaden. 'Rok-Kristiane', som lidt uhyggeligt og monotont, men ganske ufarligt rokkede sig langsomt og tøvende frem. Vi børn var en anelse bange for hende. Så var der 'Kæp-Jens', som bl.a. handlede med trævarer. Ja, selv Marius, Svenstrups barber, som lever i bedste velgående, hører den tid til. Han var byens faktotum m.h.t. underholdning, revy og almindelig komik. Han havde ingredienserne til en virkelig genial komik. Mange, mange stunder har jeg også som voksen tilbragt i hans barbersalon, og altid har der været fest, men også megen dybsindig snak. Det var også her, man kunne høre de sidste nye, uartige historier, som ikke hørtes ved almindelige fester og sammenkomster. Barbersalonen var også stedet, hvor de voksne købte præservativer, som var stablet op foran barberstolene, og vi halvstore drenge blev forfærdelig flove og rødmede klædeligt, hvis vi var så uheldige at blive placeret i nærheden af 'gummistablen', så vi var nødt til at kigge på noget andet.

Som jeg bemærkede i indledningen, afvandes Svenstrup og Omegn af Guldbækken, som i århundreder leverede vandkraft til to vigtige møller på sin vej til Limfjorden. Vand 'drager' jo mennesket, og åen og mølledammene påvirkede os børn, så vi færdedes der i nærheden vinter og sommer. Da jeg var barn, havde Svenstrup ingen nævneværdig industri, så åvandet var MEGET rent og gyldent, deraf nok navnet Guldbækken. Vi badede to steder, på Lars Abildgaards eng og ved Hesteskoen, hvor åen slynger sig som en perfekt hestesko. I åen fangede vi fisk, som ikke finders der mere. Grundlinger tog vi i sækkevis, bogstaveligt talt. Vi lavede en slags ruse af store sten, som vi lagde i kileform på åbunden, og for enden anbragte vi en sæk, som alle fiskene fik ind i. Vi spærrede hele åen; vi kendte jo ikke ferskvandsfiskeriloven.

Om foråret var der stor opgang af glasål og 'nøjne', de små bæklampretter, som sad fastsugt til de mange glatte sten. Dammuslinger lå i hobetal på åbunden, men at de skulle være en delikatesse, anede vi børn ikke noget om, så de fik lov at ligge i fred.

I den gamle turbine ved Svanemøllen, som leverede strøm til dele af Svenstrup helt op til 1948, fiskede vi store ål. Her kunne vi også fange gedder, som ikke kunne forcere vandfaldet. Heldigvis kunne både jeg selv og resten af familien lide fisk, så det fik vi tit.

Efter 1948 blev Svanemøllen ombygget til marmeladefabrik, og på dens høje skorsten stod der ofte storke. Jo, der var et vældigt liv ved mølledammen. Om vinteren skøjtede vi der og stegte kartofler på bålens langs isen, og om foråret, når isen brød op, stagede vi rundt i dammen på store isflager. Forkomne var vi, når vi kom hjem, men desto lifligere var det at komme ind i den varme stue, som duftede af tørvebrændsel.

I vinteren 1947 kom en lastbil med generator med et læs tørv til Svenstrup. Det var nogle krejlere fra Kongerslev i Vildmosen, som kørte fra dør til dør og ville sælge. Da brændsel var en mangelvare, købte min far hele læsset. Fine, hårde og tunge tørv med stor varmeevne! Det frøs hårdt, den dag de blev læsset ind i brændeskuret. Da det blev tøvejr nogle dage senere, blattede hele læsset sammen til en tung vælling af tørvejord, og grunden til, at jeg husker det hele så tydeligt, er, at far bandede over det i flere uger efter. – Alt kunne sælges dengang. Når det var rigtig koldt, fyrede mor med affaldsben fra slagterbutikken, og hele huset lugtede af flæskesteg, næsten som juleaften!

I vores forholdsvis store hus var der kun ét rum, der var opvarmet. Det var dagligstuen, hvor vi syv i familien sad og hyggede os om aftenen i vintermånederne. Stuen var 4 x 4 meter, og der var lagt små, sammenrullede tæpper rundt ved dørene for at standse trækken fra den 'fine' stue og fra butikken. Vi børn fik varme tæpper med i seng om aftenen. Vi sov i iskolde loftværelser, og tæpperne blev varmet op på kaminen til os. Så gjaldt det om at få det tæppe, der havde ligget nærmest varmen. Det var celluldstæpper, og de kunne lugte helt brændt, næsten som høg, for det var jo de samme tæpper, som vi lå på om sommeren ude på græsplænen. Temperaturen på vores værelser var tit under frysepunktet.

I det hele taget tog vi børn tingene, som de var. Vi skulle være flinke og ikke være vores forældre til skam. Her hen imod slutningen af min beretning vil jeg lige fortælle en lille historie, som viser, at vi også den gang foretog os ting, som bestemt ikke var beregnet for de voksnes verden: Ordet 'grafitti' eksisterede ikke dengang, men vi kunne alle godt lide at prente vores forbogstaver forskellige steder i al uskyldighed. Man ridsede bogstaver eller symboler ind i træstammer, men det var jo forbudt som så meget andet. Men nede i den smukke, gamle krohave, som nu ikke eksisterer mere, skete der noget, jeg aldrig glemmer. Her var jeg vidne til barkskæreri lidt ud over det almindelige. Karetmagerens Poul var fingernem med sin kniv, og han var næsten færdig med at snitte det allerfrækkeste ord, vi kendte. Vi andre stod i tavs beundring i halvkreds og så på. Da han var ved at slutte ordet med et flot svunget t, kom vognmand Færch, og vi tilskuere fik travlt med at liste væk, men snittemesteren fortsatte i fordybelse sit værk, indtil han blev vækket af vognmandens: 'Kan I så skrubbe hjem, børn!'

Ikke bare kunstneren, men også alle vi tilskuere havde dårlig samvittighed de næste dage og kom ikke i krohaven i lange tider!

På trods af, at tiden efter 2. verdenskrig var præget af rationering, tvungen nøjsomhed og et liv fyldt med tabuer og forbud, så man af og til havde dårlig samvittighed uden at have foretaget sig noget som helst, så er jeg alligevel så heldig ikke at være medlem af den store skare, som beretter om en ulykkelig barndom. Som barn af Himmerland var jeg også dengang stort set glad og tilfreds med min tilværelse. Jeg kommer ofte hjem til min barndomsegn, og når jeg kører over bakken ved Ellidshøj og kigger ned over Svenstrup,

tænker jeg på, at nogle ting er uforandrede. Odderne holder stadig til i mosehullerne, og min å flyder ufortrødent og roligt videre, som den altid har gjort. Så ser jeg, at det er åen, som blev en vigtig faktor og inspirationskilde i mit liv. Det var Guldbækken, som kom til at præge mig med sin ro, poesi og kontinuitet.